

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

Ποσειδώνας

Στο σύντομο διήγημά του ο Κάφκα αποτυπώνει με ειρωνικό τρόπο τους διαλογισμούς του Ποσειδώνα σχετικά με τη ζωή και την εργασία του. Ο θεός της θάλασσας, αν και πλήρως ταυτισμένος με το ρόλο του, έχει κι αυτός τα παράπονά του: δεν μπορεί να ξεφύγει από το έργο του και να πάει μια εκδρομή.

Ο Ποσειδώνας καθόταν στο γραφείο του και λογάριαζε.

Η διακυβέρνηση όλων των υδάτων του κόσμου τον έκανε να δουλεύει ασταμάτητα. Θα μπορούσε να έχει όση βοήθεια ήθελε, και είχε αρκετή, επειδή όμως είχε πάρει πολύ σοβαρά τα καθήκοντά του, λογάριαζε τα πάντα ακόμα μια φορά, κι έτσι κανείς δεν μπορούσε να τον βοηθήσει ικανοποιητικά. Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι του 'κανε κέφι να δουλεύει. Προσπαθούσε να τελειώσει, επειδή ήταν υποχρεωμένος.

Μα φυσικά και είχε προσπαθήσει να βρει μια πιο χαρούμενη εργασία –αυτή ήταν η έκφρασή του–, αλλά πάντοτε, όταν του γινόντουσαν διάφορες προτάσεις, γινόταν φανερό ότι τίποτα δεν του ταίριαζε τόσο καλά όσο τα μέχρι τώρα καθήκοντά του. Εκτός αυτού, ήταν πάρα πολύ δύσκολο να βρεθεί κάτι άλλο για κείνον. Ήταν απίθανο να του ανατεθεί μια ορισμένη θάλασσα. Εξάλλου, η δουλειά που θα έκανε τότε δεν θα ήταν απλώς μικρότερη, αλλά ευτελής.

Νίκος Αγγελίδης, *Το σκάφος*

Ο Μεγάλος Ποσειδώνας δεν μπορούσε ν' αναλάβει παρά μονάχα μια πολύ υψηλή θέση. Κι αν του πρόσφερε κανείς μια θέση έξω από τα νερά του, και μόνο στην ιδέα αρρώσταινε, η θεϊκή του αναπνοή κοβόταν και το σεβάσμιο στήθος του έτρεμε. Παρ' όλ' αυτά κανείς δεν έπαιρνε τις δυσκολίες του στα σοβαρά.

Όταν ένας ισχυρός παραπονείται, πρέπει κανείς, ακόμα και στην πιο απελπιστική κατάσταση, να δείχνει ότι κάνει μια προσπάθεια. Στην πραγματικότητα, κανένας δεν μπορεί να σκεφτεί ν' απαλλάξει τον Ποσειδώνα από τα καθήκοντά του. Από την αρχή της αρχής ήταν ο Ποσειδώνας ο θεός της θάλασσας κι είναι υποχρεωμένος να παραμείνει, ακόμα κι αν δεν του γουστάρει. Πιο πολύ απ' όλα εξοργίζεται –κι αυτό προξενεί κυρίως τη δυσαρέσκειά του σε σχέση με τη θέση του– όταν αντιλαμβάνεται την ιδέα που έχουν οι άλλοι γι' αυτόν, ότι συνέχεια κόβει βόλτες πάνω στα κύματα κρατώντας την τριαινά του.

Αντί γι' αυτό, κάθεται στο βυθό του Ωκεανού και λογαριάζει ασταμάτητα.

Μονάχα ένα ταξίδι, που έκανε πού και πού για να συναντήσει το Δία, ήταν η μοναδική παύση στη ρουτίνα του, ένα ταξίδι από το οποίο επέστρεφε κάθε φορά εξοργισμένος. Έτσι δεν είχε μπορέσει να δει τη θάλασσα σχεδόν καθόλου, μονάχα όταν βιαστικά πετούσε προς τον Όλυμπο, και ποτέ δεν την είχε ταξιδέψει από τη μια άκρη στην άλλη. Φρόντιζε να λέει ότι περιμένει την καταστροφή του κόσμου, τότε θα μπορούσε να βρει μια στιγμή ησυχίας, έτσι ώστε λίγο πριν το τέλος, καθώς θα έριχνε μια τελευταία ματιά στους λογαριασμούς, θα μπορούσε να κάνει ένα μικρό ταξιδάκι, μια τόση δα εκδρομούλα.

❧

Φ. Κάφκα, *Η σιωπή των σειρήνων*,
μτφρ. Γ. Κώνστας, Ζαχαρόπουλος

Μαξ Ερνστ, *Το συμπόσιο των θεών*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Πώς παρουσιάζει ο Κάφκα τον Ποσειδώνα; Σε ποια σημεία της περιγραφής του επιμένει ιδιαίτερα και γιατί;
- 2 Για ποιους λόγους «κανένας δεν μπορεί να σκεφτεί να απαλλάξει τον Ποσειδώνα από τα καθήκοντά του»;
- 3 Ποιο φαίνεται να είναι το αδιέξοδο που αντιμετωπίζει ο Ποσειδώνας και πώς σκέφτεται να αντιδράσει;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ◆ Διάλεξετε ένα επάγγελμα που θα θέλατε να ασκείτε ή φανταστείτε ότι διευθύνετε μια μεγάλη επιχείρηση. Ποια προβλήματα πιστεύετε ότι θα αντιμετωπίσετε στη ζωή και στην εργασία σας εξαιτίας των επαγγελματικών σας υποχρεώσεων; Συζητήστε το θέμα στην τάξη στο μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

Φραντς Κάφκα (1883-1924)

Γερμανόφωνος Τσέχος συγγραφέας, εβραϊκής καταγωγής, από τους σημαντικότερους της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Τα κείμενά του είναι μοντέρνα και προβάλλουν κυρίως τις έννοιες της αλλοτρίωσης και της υπαρξιακής αγωνίας που βασανίζει το σύγχρονο άνθρωπο. Γνωστότερα έργα του: *Η Δίκη*, *Η Μεταμόρφωση*, *Η αποικία των τιμωρημένων*, *Ο Πύργος* κ.ά.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Η διαδήλωση

Στο μυθιστόρημα Αργώ (1933) ο Γιώργος Θεοτοκάς αποτυπώνει την ταραγμένη ατμόσφαιρα του μεσοπολέμου, τις ιδέες και την ψυχολογία των νέων, τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους. Στο απόσπασμα που ακολουθεί παρακολουθούμε τη σύγκρουση των διαδηλωτών με το στρατό, ύστερα από ένα στρατιωτικό πραξικόπημα.

Ο Μανόλης κατέβηκε μοναχός του από την οδό Ομήρου στην οδό Ακαδημίας και βρήκε πλήθος φοιτητές μαζεμένους ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο και τη Νομική Σχολή. Με τις πρώτες τουφεκιές, είχαν συγκεντρωθεί αυθόρμητα στα Προπύλαια και στην πλατεία του Πανεπιστημίου, μα η χωροφυλακή, που φρουρούσε τη λεωφόρο Πανεπιστημίου, τους έδωξε αποκεί και μεταφέρθηκαν στην οδό Ακαδημίας. Εκεί μπορούσαν να θορυβούν με περισσότερη άνεση κι αν ερχόντανε οι αντλίες η υποχώρηση θα ήταν πιο εύκολη προς τα στενά της Νεάπολης. Ο Μανόλης αντάμωσε, μες στο νεανικό αυτό πλήθος, πολλούς φίλους και γνωστούς του της Αργώς* και άλλους, που μαζεύτηκαν τριγύρω του, σαν να περίμεναν απ' αυτόν κάποιο σύνθημα.

Μερικοί προσπαθούσαν να ξεσηκώσουν τους φοιτητές εναντίον των προαιωνίων εχθρών τους, των αστυνομικών οργάνων, έτσι για να γίνει ντόρος,* για να γελάσουμε, για να δείξουμε ποιοι είμαστε «εμείς οι νέοι». Μα γενικά οι νέοι δεν είχαν όρεξη για ταραχές εκείνην τη μέρα, νιώθοντας την κρισιμότητα και τους κινδύνους των γεγονότων. Ήταν όμως όλοι τους πολύ νευριασμένοι και ερεθισμένοι, από τους θορύβους και την ατμόσφαιρα της μάχης, και πρόθυμοι για ιδεολογικές εκδηλώσεις. Ένωθαν πολύ δυνατά την ανάγκη να εκφράσουν την ύπαρξή τους, να πούνε κι αυτοί το παρών – η νέα γενεά της Ελλάδας, τα μελλούμενα του έθνους. Δεν ήξεραν βέβαια τι ακριβώς συνέβαινε ολόγυρά τους μήτε τι ακριβώς ζητούσαν. Μα, τόπο στους νέους(!) ωστόσο. Δεν ταίριαζε να μείνουν έξω από το παιχνίδι.

Μερικοί πιο θερμόαιμοι πιαστήκανε μπράτσο κι αρχίσανε να κατεβαίνουν στην οδό Ακαδημίας προς την πλατεία του Κάνιγκ (μονάχα από κείνην τη μεριά ο δρόμος ήταν ελεύθερος), σέρνοντας πίσω τους ένα κομμάτι του πλήθους, ίσαμε καμιά διακοσαριά παιδιά, και τραγουδώντας τον εθνικό ύμνο:

* **Αργώ**: φοιτητικός σύλλογος της Νομικής Σχολής * **ντόρος**: φασαρία

*Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά.
Και σαν πρώτα ανδρειωμένη
χαίρει, ω χαίρει, Ελευθεριά!*

Ο τραγουδιστός αυτός περίπατος ήτανε μια διέξοδος για τη νευρική της νεολαίας αυτής. Κάμποσοι προσπαθούσαν να συνοδεύσουν τον ύμνο, άλλοι τραγουδούσαν άλλα πράγματα, ό,τι τους ερχότανε στο νου, άλλοι φώναζαν ή γελούσαν ή πειραζόντανε αναμεταξύ τους. Ο Μανόλης κι οι φίλοι του βρέθηκαν μες στο ρεύμα της μικροδιαδήλωσης δίχως να το καταλάβουν. Γρήγορα προστέθηκαν στους φοιτητές περιεργοί διαβάτες και πολλά χαμίνια,* που είναι πάντα παρόντα όπου γίνεται ντόρος. Στις ώρες αυτές, μόλις σχηματιστεί ένας μικρός ανθρώπινος πυρήνας, μαγνητίζει, θαρρείς, όλα τα ανήσυχα στοιχεία από τριγύρω. Όταν ο πυρήνας βαδίζει και φαίνεται σα να έχει ένα σκοπό, πολλοί ακολουθούν, χωρίς να ξέρουνε πού πάνε, μόνο και μόνο γιατί αισθάνονται την ανάγκη να ακολουθήσουν κάτι, οτιδήποτε. Σαν έφτασε στην πλατεία του Κάνιγκ, η διαδήλωση είχε γίνει αρκετά επιβλητική κι έμοιαζε πολύ σίγουρη για τον εαυτό της, και σαν να επιδίωκε σκοπούς πολύ συγκεκριμένους. Χωρίς κανένα δισταγμό, αυθόρμητα, τράβηξε ίσια μπροστά της, στην οδό Βερανζέρου, διασχίζοντας τους δρόμους των Πατησίων και της Τρίτης Σεπτεμβρίου. Όλοι σα να ένιωθαν πως η Ομόνοια ήταν επικίνδυνη και την περνούσαν αλάργα.*

Κοντά στον παλιό Σταθμό του Λαυρίου, ο Μανόλης ξεχώρισε, μες στο θόρυβο που σήκωνε η διαδήλωση, μια γνώριμη φωνή. Στράφηκε και αναγνώρισε, πίσω του, μες στο πλήθος, το Λίνο Νοταρά, το μικρό αδερφό του Αλέξη. Ξεσκύφωτος, κατακόκκινος, λαχανιασμένος, ο έφηβος ξεφώνιζε ολοένα:

– Ζήτω η Επανάσταση!

Έμοιαζε έξαλλος, σα να μην έβλεπε τίποτα ολόγυρά του. Πού βρέθηκε ο Λίνος εκεί μέσα;

Ο Μανόλης δεν μπόρεσε να τον πλησιάσει. Το πλήθος τον έσπρωχνε ορμητικά εμπρός, τον έσπρωχνε και τον μαγνήτιζε κι αυτόν και τους άλλους όλους που το αποτελούσαν – το πλήθος, σαν μια συνισταμένη όλων των ορμών των μελών του, δύναμη ανώτερη από τις θελήσεις τους και χειραφετημένη απ' αυτές, που τους δέσποζε όλους από ψηλά και τους έσερνε κάπου, με αλύγιστη αποφασιστικότητα, δίχως κανείς να ξέρει πού.

Στην πρώτη γραμμή, κάμποσοι διαδηλωτές είχανε σηκώσει ψηλά τα μπαστούνια

* **χαμίνια:** παιδιά του δρόμου * **την περνούσαν αλάργα:** απομακρύνονταν από την πλατεία

τους. Τα έβλεπες, από πίσω, παραταγμένα απάνω από τα κεφάλια, σα μια σειρά πάσα-λοι, μπηγμένοι μες στο ανθρωπομάζεμα, που κουνιόντανε νευρικά κι όλο τραβούσαν μπροστά, ακατάσχετα, μες σ' ένα σύννεφο σκόνης. Η σειρά αυτή των μπαστουνιών σε έσερνε πίσω της, άθελά σου, κι η πίεση του πλήθους, που την προκαλούσε η έλξη της πρώτης γραμμής, την έσπρωχνε την πρώτη γραμμή ολοένα πιο δυνατά και την ανάγκαζε να επιταχύνει την πορεία της. Έτσι κυλούσε η διαδήλωση από μόνη της.

– Ζήτω η Επανάσταση!

Ο εθνικός ύμνος, τα τραγούδια, τα γέλια, είχανε κοπάσει ολότελα. Τώρα μονάχα ένα απειλητικό μουγκρητό έβγαινε από την ορμή του πλήθους, κάποια άναρθρη, μα τόσο γνώριμη βοή καταστροφής. –Κάτω όλα! όλα! Να τα σπάσουμε όλα!– Κάποια ένστικτα είχαν λυτρωθεί και δεν άκουαν πια καμιά λογική. Κι ολόγυρα, παντού, μες στο λαμπρό φως της Αθήνας, το τουφεκίδι.

Σχεδόν ασυνείδητα, σερνάμενη ορμητικά από τον ίδιο τον εαυτό της, η αυθόρμητη αυτή διαδήλωση πέρασε από τους ερημικούς και σιωπηλούς δρόμους του Βερανζέρου και του Μάρνη και ξεμπούκαρε, από ένα στενό, στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου. Μα εκεί κοντοστάθηκε, διστάζοντας, για μια στιγμή, αν έπρεπε να τραβήξει εμπρός ή πίσω. Μια άλλη διαδήλωση ανέβαινε προς την Ομόνοια, αλλά με ύφος πολύ διαφορετικό. Οι άνθρωποι, που την αποτελούσαν, ασφαλώς ήξεραν τι ζητούσαν.

Η νέα αυτή διαδήλωση ήτανε σιωπηλή σχεδόν και αργή, μα πιο σφιχτοδεμένη, πιο στερεή στα πόδια της. Τα πρόσωπα των μελών της σφιγμένα, τραχιά, αποφασισμένα, θαρρείς, για το καθετί. Στην πρώτη γραμμή ήτανε μερικές γυναίκες ντυμένες οι περισσότερες με μαύρα, νέες ακόμα, αδύνατες, παθιασμένες, κοιτάζοντας ίσια μπροστά με βλέμμα ανέκφραστο, σαν υπνωτισμένες. Ανάμεσά τους ξεχώριζες το Δαμιανό Φραντζή, που βάδιζε σαν αρχηγός, και δίπλα του το Δημητρώ Μαθιόπουλο, το φοιτητή απ' τα Καλάβρυτα. Ένα θωρακισμένο αυτοκίνητο τους συνόδευε, το ίδιο που είχε κατακτήσει ο λαός, λίγες ώρες πριν, κοντά στην Ομόνοια, και γρήγορα είχε πέσει στα χέρια των κομμουνιστών. Μια κόκκινη σημαία ανέμιζε απάνω τους. Ο Μανόλης Σκυριανός την είδε κι ανατρίχιασε.

Η κόκκινη σημαία, μες στο ξεσηκωμένο πλήθος, μες στην ατμόσφαιρα της μάχης και στο ακατάπαυστο τουφεκίδι, ανάδινε ξαφνικά μιαν ένταση τρομαχτική – σα να τελείωσαν ξαφνικά τα αστεία και τα ψέματα, η αμερμνησία των καλοκαθισμένων κοινωνιών, οι θεσμοί, οι καθιερωμένες αξίες, η φρασεολογία της ρουτίνας, και ξυπνούσε, άγρια και ακατάσχετα, κάτω από τον καταγάλανο, ανοιξιάτικο ουρανό, και καταχτούσε μονομιάς τα πάντα, κάποια ωμή ακατάβλητη πραγματικότητα, πάντοτε παρούσα και παντού, μα που πάσχιζαν όλοι να ξεχάσουνε την ύπαρξή της, και τώρα επιτέλους ερχότανε η ώρα να πει κι αυτή το λόγο της, βουβαίνοντας κάθε άλλη φωνή.

– Ζήτω η Επανάσταση!

Το κόκκινο, θαρρείς, κυριαρχούσε κιόλας σ' όλην την πόλη, διαλύοντας κάθε άλλο χρώμα, χτυπητά, τυφλωτικά, θριαμβευτικά, με μια κρύα λαμπρότητα, που του έσφιγγε την καρδιά. Το χρώμα του αίματος. Τη σημαία την κρατούσε ο Δημητρός Μαθιόπουλος σφιχτά με τα δυο χέρια και με τη φωτιά στην ψυχή.

Ύστερα από την πρώτη στιγμή του δισταγμού, η διαδήλωση των φοιτητών διαλύθηκε μονομιάς. Στη θέα της κόκκινης σημαίας, οι περισσότεροι υποχώρησαν σα να είχανει δει ξαφνικά την καρμανιόλα,* στημένη στη μέση του δρόμου. Μα κάμποσοι έτρεξαν να σμίξουν τους κομμουνιστές. Ο Μανόλης, που είχε ξαναβρεί τη θέλησή του, έτρεξε μαζί τους, για να προλάβει κάποιο κακό που προαισθανότανε. Το βλέμμα του γύρευε το Λίνο, μα βρέθηκε ξαφνικά, πρόσωπο με πρόσωπο, μπροστά στο Δαμιανό Φραντζή. Τον άρπαξε από τους ώμους;

–Πού πάτε, ρώτησε, αναγνωρίζοντας κιόλας κάτω από την κόκκινη σημαία αρκετούς συντρόφους του της Αργώς.

– Αφησέ με!, πρόσταξε ο άλλος ξερά και τινάχτηκε, για να ελευθερώσει τους ώμους του.

Ένας κυματισμός του πλήθους τους χώρισε. Ο Λίνος ήτανε στην πρώτη γραμμή. Η κομμουνιστική διαδήλωση, φουσκωμένη τώρα κι ερεθισμένη από την ξαφνική προσθήκη των νέων μελών της, κουνήθηκε προς την Ομόνοια πιο γοργά και πιο απειλητικά. Από τα στόματα των γυναικών αντήχησε ένας γνώριμος, απλοϊκός, μα τόσο δραματικός σκοπός, που δέσποζε* σε λίγο όλους τους άλλους θορύβους, βγαλμένος από εκατοντάδες στήθια, φανατικός παιάνας* μίσους και πίστης:

*Ευπνάτε, απόκληροι του κόσμου,
της πείνας δούλοι, της σκλαβιάς!
Το κράτος ρίξτε των τυράννων
εσείς, οι γιοι της εργατιάς!*

Όλη αυτή η σκηνή βάσταξε μόλις μερικές στιγμές. Αμέσως κατόπι ο Μανόλης είδε να ξεπροβάλλουν από την Ομόνοια αρκετοί πεζοναύτες με εφ' όπλου λόγχη και τα τουφέκια στημένα απάνω στη διαδήλωση. Έπιαναν όλο το πλάτος του δρόμου. Στάθηκαν σε καμιά πενηνταριά μέτρα και κοίταξαν τη διαδήλωση, που στάθηκε και τους κοίταζε κι αυτή. Άλλοι πεζοναύτες ακολουθούσαν πιο μακριά. Ένας νέος αξιωματικός του ναυτικού, λυγερός και αυθάδης, με κάτασπρο αστραφτερό πηλήκιο, κρατώντας στο χέρι μοναχά τα άσπρα γάντια του, προχώρησε ανάμεσα στα δυο στρατόπεδα και μίλησε προς το πλήθος κοφτά και προσταχτικά:

* **καρμανιόλα:** λαιμητόμος * **δέσποζε:** κυριαρχούσε * **παιάνας:** πολεμικό τραγούδι

– Σας διατάζω να διαλυθείτε αμέσως, ειδημή* θα κάνω χρήση των όπλων.

Για μια στιγμή δεν κουνήθηκε κανείς στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου. Ύστερα ένας πυροβολισμός αντήχησε μέσ' από το πλήθος. Είχε τραβήξει ο Δαμιανός, ξερός, χλωμός σαν το κερί, δαγκάνοντας βαθιά τα χείλια του, που ματώσανε. Έτσι του ήρθε εκείνη τη στιγμή, να προκαλέσει το ανεπανόρθωτο μια ώρα αρχύτερα, να γίνει ό,τι γίνεται, προτού προφτάσει κανείς να πτοηθεί,* τώρα που ήτανε ζεστά τα πράματα κι η ορμή του πλήθους έμοιαζε ακατάβλητη. Ο νέος αξιωματικός σωριάστηκε μονοκόμματος μες στη σκόνη, σφίγγοντας γερά τα γάντια του. Οι ναύτες χωρίς κανένα πρόσταγμα έκαναν πυρ όλοι μαζί.

Μονομιάς η μάχη άναψε στα γερά από τις δυο μεριές. Η διαδήλωση μουγκρίζοντας σαν λαβωμένο ζώο, μαζεύτηκε ορμητικά μες στις πάροδες.* Οι πιο τολμηροί, και δεν ήτανε λίγοι, αποκρίθηκαν στους ναύτες, από τις γωνιές των δρόμων, με βροχή πιστολιές. Το αυτοκίνητο όμως δεν μπόρεσε να κουνηθεί από τη θέση του μήτε χρησίμεψε στους στασιαστές. Ο οδηγός του σκοτώθηκε με την πρώτη ομοβροντία κι έπεσε μπρούμυτα απάνω στη μηχανή του. Δεν είχε προφτάσει να κλείσει το θώρακα και βρέθηκε ξεσκεπάστος. Οι άλλοι επιβάτες του αυτοκινήτου φαίνεται πως δεν ήξεραν καλά να χρησιμοποιήσουν τα όπλα του. Οι ναύτες τους προφτάσανε πριν βγούνε και τους λογχίσανε στον τόπο. Κατόπι ταμπουρωθήκανε εκεί μέσα και βάλανε μπροστά τα πολυβόλα προς όλες τις μεριές.

Η αψιμαχία* αυτή βάσταξε πέντε λεφτά της ώρας και κόπασε* ολότελα αμέσως ύστερα. Ο δρόμος κι οι πάροδες ερημώθηκαν από τους διαδηλωτές και δεν ακούστηκε άλλος πυροβολισμός από κείνην τη μεριά, παρ'α μονάχα τα βογγητά των λαβωμένων, που σερνόντανε δώθε-κείθε μες στη σκόνη, κι οι βιαστικές προσταγές των αξιωματικών.

Στη μέση του δρόμου, ακριβώς ανάμεσα στο Εθνικό Θέατρο και στην εκκλησιά του Αγίου Κωνσταντίνου, είχε πέσει νεκρός ο Δημητρός Μαθιόπουλος. Το αίμα έτρεχε άφθονο από διάφορες μεριές του χοντρού σώματός του. Λίγο παραπέρα κείονταν ανάσκελα ο Λίνος Νοταράς, με μια τρύπα ανάμεσα στα φρύδια.

☪

Γ. Θεοτοκάς, *Αργώ*, τόμ. 1,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

* **ειδημή**: διαφορετικά * **να πτοηθεί**: να υποχωρήσει από φόβο ή δειλία * **πάροδες**: τα στενά δρομάκια
* **αψιμαχία**: μικρή σύγκρουση * **κόπασε**: σταμάτησε

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Πώς παρουσιάζει τη νεολαία και ποια χαρακτηριστικά της προσδίδει σε αυτό το απόσπασμα ο Γ. Θεοδοιάς;
- 2 Τι εκπροσωπούν οι δύο ομάδες διαδηλωτών; Ποιες είναι οι διαφορές τους και με ποιον τρόπο τελικά ενώνονται;
- 3 Εντοπίστε τα σχόλια ή τις σκέψεις του αφηγητή, αφού λάβετε υπόψη σας σε ποιο πρόσωπο γίνεται η αφήγηση.
- 4 Ποια είναι τα πρόσωπα που δρουν στο απόσπασμα αυτό; Να τα παρουσιάσετε, προσδιορίζοντας την ιδεολογική τους στάση με βάση τα στοιχεία του κειμένου.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ◆ Βρείτε πληροφορίες σχετικά με τη δικτατορία της 21ης Απριλίου και την αντίδραση των φοιτητών σε αυτήν (διαδηλώσεις, διαμαρτυρίες, εξεγέρσεις κ.ά.).

Αλέξης Ακριθάκης, Σιωπή του μετάλλου

Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ένας Ρώσος συνταγματάρχης στη Λάρισα

Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το μυθιστόρημα του Μ. Καραγάτση Ο συνταγματάρχης Λιάπκιν (1933), το οποίο έχει ως θέμα την προσαρμογή ενός εξόριστου Ρώσου συνταγματάρχη στην ελληνική πραγματικότητα και ειδικά στην κοινωνική ζωή μιας επαρχίας.

Ήταν ένας άντρας ως πενήντα χρόνων, ένας κολοσσός. Το ύψος του έφτανε τα δύο μέτρα. Πλάτες φαρδιές, πόδια και χέρια πελώρια, αναλογίες αρμονικές – ούτ' ένα δράμι ξύγκι περιττό. Ξανθός και ροδοκόκκινος, δεν είχε ακόμα δοκιμάσει το ηλιόκαμα του ελληνικού ουρανού. Παρουσιάστηκε στη Σχολή με στολή εκστρατείας συνταγματάρχη του ποτέ ρωσικού τσαρικού στρατού, πολύ κακοπαθιασμένη. Μια πανάθλια βαλίτσα κρεμόταν απ' το φοβερό χέρι του. Μπαίνοντας στο γραφείο του κ. Διευθυντού στάθηκε προσοχή χτυπώντας τα σπιρούνια, χαιρέτησε στρατιωτικά και αυτοπαρουσιάστηκε:

– Comte David Borissitch Liapkine, ex colonel de reserve de 1er Armée Russe, ex proprietaire foncier!*

Μιλούσε τα γαλλικά με τη γνωστή τραγουδιστή προφορά των Ρώσων. Τα σταχτιά του μάτια, αγαθά και διαπεραστικά μαζί, κοιτούσαν τον κ. Διευθυντή με ειλικρίνεια. Το αράδιασμα τόσων τίτλων αντήχησε παράξενα μες στους γυμνούς τοίχους του μισοσκότεινου γραφείου· ιδιαίτερα τα δυο «ex», που ειπώθηκαν με έμφαση για τις πρώην καταστάσεις που δηλούσαν. Ύστερ' από πολύμηνη παραμονή στην Αθήνα, στο άδρσο και βουνίσιο πλαίσιο της Αττικής, ο Λιάπκιν ανάσαινε κάποιον αλλιώτικον αέρα στο θεσσαλικό κάμφο, πιο γνώριμο κι αγαπητό. Είδε χωράφια ισόπεδα, απέραντα, σκεπασμένα με βλαστερά δημητριακά· αντίκρισε ένα ποτάμι πλατύ, που κυλούσε άφθονο νερό ανάμεσα σε δασωμένους όχτους· οσμίστηκε το απύ πρωινό νότισμα του νιόφυτου σταριού. Και μέσα σε τούτο το μεγάλο και γόνιμο κάμφο, το καλοστεκούμενο συγκρότημα της Γεωργικής Σχολής του 'φερε στη μνήμη εικόνες της πατρίδας. Κάποια φωνή του 'λεγε μέσα του πως εδώ, στη Θεσσαλία, θα περνούσε ζωή ήσυχη, εργατική κι αμέριμη, παρόμοια περίπου μ' εκείνη που 'ζησε στη Ρωσία. Έτσι, ξαφνιάστηκε πολύ ευχάριστα, όταν άκουσε τον κ. Διευθυντή να του απαντάει ρωσικά.

* **Comte... foncier!**: Κόμης Νταβίντ Μπορίσιτς Λιάπκιν, πρώην αντισυνταγματάρχης του Ρωσικού Στρατού, πρώην κτηματίας!

Αμέσως, ένα ρεύμα συμπάθειας γεννήθηκε ανάμεσα στους δυο αυτούς ανθρώπους. Ο Λιάπκιν ακούμπησε τη βαλίτσα του, έβγαλε το πηλήκιό του και κάθισε σε μια βαθιά πολυθρόνα. Έλαμπε από ευχαρίστηση η αυστηρά αγαθή μορφή του. Και μέσα στη μισόφωτη και δροσερή κάμαρα –ένα γραφείο προχειροβαλμένο, ανθρώπων που ζουν πióτερο στο ύπαιθρο– ο κ. Διευθυντής κι ο νέος Επιστάτης συνομίλησαν.

– Μιλάτε ρωσικά σαν Ρώσος, είπε ο Λιάπκιν.

– Διόλου περιέργο. Η οικογένειά μου ήταν εγκαταστημένη στην Οδησσό. Γεννήθηκα και πέρασα εκεί τα πρώτα 18 χρόνια της ζωής μου. Τέλειωσα το ρωσικό Γυμνάσιο. Ύστερα πήγα στη Γαλλία, όπου σπούδασα γεωπόνος και κατέληξα στην Ελλάδα, την πατρίδα μου. Διορίστηκα στην Γεωργικήν Υπηρεσία και τοποθετήθηκα στη διεύθυνση της Σχολής. Είναι χρόνια τώρα που έχω σειρά να μετατεθώ στην Αθήνα· μα δεν το θέλω. Η γραφειοκρατία του Υπουργείου δεν μου λείει τίποτα. Αγαπώ τη Σχολή, τη Λάρισα, τη Θεσσαλία με το καρπερό χώμα. Μου αρέσει να ζω κοντά στη γη, να την κάνω να δίνει πλούσιο καρπό. Κάτι περισσότερο: επιθυμώ, αυτή την αγάπη μου για τη γη, να τη μεταδώσω στους μαθητές μου...

– Δεν νοσταλγείτε τη Ρωσία;

– Τη Ρωσία την αγαπώ, όσο τουλάχιστο κι εσείς. Αλλά...

Η μορφή του Λιάπκιν σκοτείνιασε:

– Η Ρωσία δεν είναι πια εκείνη που γνωρίσατε κι αγαπήσατε. Ένας Θεός ξέρει πόσο θα βαστάξει αυτή η δοκιμασία...

Γίνηκε σιωπή. Ο Λιάπκιν αναστέναξε και με σύντομες φράσεις διηγήθηκε την ιστορία της ζωής του:

– Κατάγομαι από παλιά φαμίλια,* που κρατάει απ' τους βογιάρους.* Τα χτήματά μας –πολλά χωράφια, γερό εισόδημα– βρίσκονταν στο κυβερνείο του Καζάν. Τα φρόντιζε ο πατέρας μου. Εγώ ήθελα να γίνω στρατιωτικός, και μπήκα στη Σχολή Ευελπίδων της Μόσχας. Ο μεγαλύτερος αδερφός μου –ο Αλέξανδρος Μπορίσιτς– διορίστηκε στο Υπουργείο Οικονομικών κι έφτασε σε ανώτερη θέση. Ήμουν λοχαγός, όταν κηρύχτηκε ο πόλεμος με την Ιαπωνία. Πολέμησα στη Μαντζουρία, πληγώθηκα βαριά, παρ' ολίγο να πεθάνω. Θέλησε ο Ύψιστος και γιατρεύτηκα· μα η ψυχή μου πικράθηκε αγιάτρευτα από την κατάντια της Ρωσίας. Αποστρατεύθηκα με το βαθμό του ταγματάρχη κι αποτραβήχτηκα στα χτήματά μου, μαζί με τη γυναίκα και το κοριτσάκι μου. Αγάπησα τη γη, έμαθα την τέχνη να την κάνω να καρπίζει... Δυο χρόνια πιο ύστερα πέθανε η γυναίκα μου. Απόμεινα μόνος με την κόρη μου, τη Λιούμπιτς. Κλείστηκα στο κονάκι* μου, στην ερημιά· εξόν απ' τους μουζίκους* μου, άλλον άνθρωπο δεν έβλεπα...

* φαμίλια: οικογένεια * βογιάρου: ρώσοι ευγενείς μεγαλοκτηματίες * κονάκι: σπίτι * μουζίκου: χωρικοί

Αναστέναξε ξανά· και συνέχισε:

– Μόλις κηρύχτηκε ο πόλεμος, με ανεκάλεσαν στην ενέργεια, με το βαθμό του αντισυνταγματάρχη. Το 1916 προβιβάστηκα. Πολέμησα τίμια στην ανατολική Πρωσία και τη Γαλικία. Τίμια κι απελπισμένα, γιατί έβλεπα την μπόρα να 'ρχεται. Ήρθε και με σάρωσε. Οι φαντάροι μου με χτύπησαν, μου ξήλωσαν τις επωμίδες, μ' έδωξαν... Προσπάθησα να πάω στα χτήματά μου, να βρω την κόρη μου. Δεν μπόρεσα, οι δρόμοι ήσαν κλεισμένοι. Αναγκάστηκα να κατεβώ στην Ουκρανία, όπου έσμιξα με το στρατό του Βράγκελ. Πολέμησα με λύσσα τους μπολσεβίκους,* μαζί με τους Έλληνες και τους Γάλλους. Μα όλα πήγαν χαμένα. Μπάγκαρα στο τελευταίο εγγλέζικο πολεμικό που σάλπαρε απ' την Οδησό και ξεμπάρκαρα στην Πόλη. Κατόπι ήρθα στην Αθήνα.

– Κι η κόρη σας;, ρώτησε ο κ. Διευθυντής.

– Την έχασα. Δεν ξέρω αν ζει ή αν πέθανε...

Σιωπή καταθλιπτική. Οι κακές θύμησες φτερουγίζουν στην ισκιερή κάμαρα.

– Πώς μπορέσατε να διορισθείτε στη Σχολή;, ρωτάει ο κ. Διευθυντής.

– Φτάνοντας στην Ελλάδα, έπρεπε να βρω κάποιο τρόπο να βγάλω το ψωμί μου. Τι δουλειά μπορεί να κάνει, σε ξένο τόπο, ένας στρατιωτικός; Σκέφθηκα πως οι γεωπονικές μου γνώσεις, μολονότι πραχτικές, ίσως μου φαίνονταν χρήσιμες. Πήγα λοιπόν στο Υπουργείο Γεωργίας και παρακάλεσα να με διορίσουν οπουδήποτε. Ομολογώ πως μου φέρθηκαν πολύ ευγενικά· αλλά, όπως ξέρετε, το Σύνταγμά σας είναι αυστηρό: «Μόνον Έλληνες είναι δεκτοί εις δημοσίας θέσεις». Κατέβαινα απελπισμένος τις σκάλες του Υπουργείου, όταν ακούω να μου μιλούν γαλλικά: «C'est vous, Liapkine? Quelle surprise!».* Γυρνώ, και αναγνωρίζω τον παλιό μου φίλο, τον Τριανταφυλλίδη...

– Ο Τριανταφυλλίδης είναι φίλος σας;, ρωτάει ξαφνιασμένος ο κ. Διευθυντής.

– Τον είχα γνωρίσει στο Βισύ το 1912, όπου είχα πάει για το συνκώτι μου. Κάναμε πολλή παρέα. Μου είχε πει, τότε, πως ήταν δικηγόρος και πολιτευόμενος.

– Τώρα είναι υπουργός της Γεωργίας...

– Πού θέλατε να το φαντασθώ, αγαπητέ μου; Όπως καταλαβαίνετε, ύστερ' απ' αυτό τα πάντα διορθώθηκαν. Ο Τριανταφυλλίδης με πήρε στο γραφείο του, χτύπησε μερικά κουδούνια και πρόσταξε τους αρμόδιους Διευθυντές, που πρόστρεξαν ολοταχώς, να ξεχάσουν Σύνταγμα και Νόμους και να μου βρουν αμέσως μια καλή θέση μ' ένα καλό μισθό. Έτσι διορίστηκα Επιστάτης του Σταθμού Επιβητόρων Ίππων της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής Λαρίσης. Ομολογώ πως, ούτε όταν ήμουν στις πιο μεγάλες μου δόξες, δεν είχα τόσο μακρύ τίτλο!

Γέλασαν καλόκαρδα· κι ο Λιάπκιν είπε:

* **μπολσεβίκου:** μέλη του κομμουνιστικού κόμματος της Ρωσίας που έκαναν την επανάσταση του 1917

* **C' est vous, Liapkine? Quelle surprise!:** Εσείς Λιάπκιν; Τι έκπληξη!

- Είναι σκληρό να ξαναρχίζεις τη ζωή σου στα πενήντα...
- Ο κ. Διευθυντής του 'δωσε κουράγιο:
- Εδώ θα ξεκουραστείτε, θα γαληνέψετε. Η δουλειά είναι εύκολη κι ευχάριστη. Θα φροντίσω να σας δοθεί μια καλή κι ευρύχωρη κάμαρα. Η γυναίκα μου κι εγώ θα θεωρήσουμε τιμή τη φιλία σας. Οι συνάδελφοί σας θα σας δεχτούν με πολλή συμπάθεια...
- Ευχαριστώ, μουρμούρισε ο Λιάπκιν με συγκίνηση. Πραγματικά, δε βρίσκω λόγια...
- Λυπάμαι, συνέχισε ο κ. Διευθυντής, που η θέση δεν είναι ανάλογη με τα προσόντα σας. Αλλά, με τον καιρό, θα διορθωθεί κι αυτό...
- Ο Λιάπκιν χαμογέλασε:
- Το βασικό είναι να ζει κανείς. Τ' άλλα είναι φιλολογία...

☪

Μ. Καραγάτσης, *Ο συνταγματάρχης
Λιάπκιν*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας

Νίκος
Χατζηκυριάκος-
Γκίκας,
*Νεκρή φύση με
τραπουλόχαρτα*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Εντοπίστε στο κείμενο τα στοιχεία εκείνα που δείχνουν τη δυσκολία ή την ευκολία του συνταγματάρχη Λιάπκιν να προσαρμοστεί στα δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας.
- 2 Εξετάστε την αφηγηματική τεχνική του συγγραφέα, προσέχοντας κυρίως το ρόλο του αφηγητή, τους διαλόγους και τις περιγραφές.
- 3 Ο Καραγάτσης, όπως και άλλοι συγγραφείς της δεκαετίας του '30, δίνει μια κοσμοπολιτική ατμόσφαιρα στην πεζογραφία του. Βρείτε τα στοιχεία που αναδεικνύουν αυτήν τη διάσταση του έργου του και εξετάστε τη λειτουργικότητά τους.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Βρείτε από το βιβλίο της Ιστορίας στοιχεία για την εποχή του μεσοπολέμου.
- ◆ Με αφορμή τις γαλλικές φράσεις του αποσπάσματος, συζητήστε με τον καθηγητή των Γαλλικών για τη θέση της γαλλικής γλώσσας κατά την εποχή του μεσοπολέμου και κατά τη σημερινή εποχή.

Φωτογραφία από την ταινία *Καραβάν Σεράι* του Τάσου Ψαρρά

ΚΟΣΜΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Η γνωριμία με τη Μόνικα

Το απόσπασμα προέρχεται από την Egoica (1938), το κατεχογήν «μυθιστόρημα εφηβείας» της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Η υπόθεση του έργου περιστρέφεται γύρω από μια ομάδα εφήβων, που αντιμετωπίζουν για πρώτη φορά τον έρωτα και το θάνατο. Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Αλέκος και ο Λοΐζος διακόπτουν το ομαδικό παιχνίδι τους, γιατί η περιγεφαλαία του αρχηγού έπεσε στον κήπο του Γάλλου πρόξενου. Τα δύο παιδιά μπαίνουν κρυφά στον κήπο, όπου γνωρίζουν τη Μόνικα, τη μικρή κόρη του πρόξενου.

Ο Μιχάλης τα χρειάστηκε με τα σχέδια του αρχηγού.

– Βρε συ, βρε, του λέει, είναι το σπίτι του πρόξενου!* Θα βρούμε τον μπελά μας!

Εκείνος του πήρε το σκοινί από τα χέρια, το ξετύλιξε και, φέροντάς το βόλτα στον αέρα το τίναξε ψηλά και αγκίστρωσε το γάντζο στο σαμάρι του μαντρότοιχου. «Σκου-

Φωτογραφία από την ταινία του Δήμου Αβδελιώτη *Το δέντρο που πληγώναμε*

* **το σπίτι του πρόξενου:** πρόκειται για το σπίτι του Γάλλου πρόξενου Μοντεκούκουλι

ντάτε με από κάτω», τους λέει, και μια και δυο σκαρφάλωσε στον τοίχο. «Η σειρά σου», φώναξε του Αλέκου. Αυτός δεν τα κατάφερε και τόσο εύκολα, όχι πολύ σίγουρος, λιγότερο ψηλός και πιο κρεατωμένος. Από τότε, μονάχα για κάτι ανούσιες φαντασίες ήτανε καλός. Ο άλλος έσκυψε, του άδραξε το χέρι και τον τράβηξε σιμά του.

Κόβανε βέργες και τις πετούσαν κάτω στη φωτιά. Η φλόγα έγλειφε τον αέρα μέσα σε σπίθες και τριξίματα, ο τόπος γέμισε καπνό. Τα μάτια του αρχηγού γυαλίσανε.

– Βίρα!, τους φώναξε από ψηλά.

Το νερό ξεπήδησε απ' το σωλήνα και τσιτσιρίζε πάνω στις φλόγες.

Τον βλέπω ακόμα το μεγαλουργό διοργανωτή τήσης παιδιάστικης αστοχασιάς. Καβάλα στο σαμάρι του μαντρότοιχου –σαν το παλιό εκείνο χάλκινο μειξοβάβαρο* παιδί πάνω στο κολοβό του άτι, στο μουσείο– χειρονομούσε με σφιγμένους γρόθους, αναδευότανε* κι αγκομαχούσε –χαχ-χαχ-χαχ– και κάθε τόσο ξέσπαζε μια ιαχή* παράτονη σαν γέλιο ξωτικού. Ο Κλεόβουλος με τον Αντώνη, αντί να βοηθούν, χοροπηδάνε γύρω στη φωτιά. Χλιμίντρισε* μέσα στην έξαψή του κι ανατινάχτηκε ορμητικά. «Βρε σεις!» έβαλε μια φωνή... Στην αναμπουμπούλα πάει κι η περικεφαλαία. Κάνει να την αρπάξει στον αέρα, γλιστράει από τα χέρια του, κυλάει στην περιπλοκάδα – κι από κει, κλαρί-κλαρί, μ' ένα τενεκεδένιο κρότο, σωριάστηκε στο περιβόλι χάμω, από την άλλη μεριά.

– Τώρα,, ρώτησε δίπλα του ο Αλέκος. Πάμε στην είσοδο να ζητήσουμε την άδεια...

– Κουραφέξαλα!

– Θα μας αφήσουν μόλις πω τ' όνομά μου.

– Σκασμός!

Έσυρε το σκοινί και μανουβράρισε το γάντζο.* Σε μια στιγμή γλιστρούσε κιόλα μέσα στο ξένο περιβόλι. «Φσστ!» σφύριξε σιγανά του Αλέκου, κάνοντάς του νόημα να κατεβεί κι αυτός. Μα ο Αλέκος κουνούσε τα χέρια του από ψηλά κι έγνεφε όχι, δεν είναι σωστό, να πάρει γρήγορα την περικεφαλαία και ν' ανεβεί. Εκείνος του έδινε να καταλάβει πως κάτι σπουδαίο συμβαίνει. Κάτι πρέπει να βρήκε, τίποτε μικρές νεροχελώνες ή καμιά νυφίτσα σαν αυτές μέσα στο δάσος. Τι μέλλει γενέσθαι – έτσι δε λένε; Τούτος εκεί δεν είναι στα καλά του, χτυπάει το πόδι και κάνει φασαρία. Δεν το 'χει τίποτα να... Και τότε;...

Διασκέλισε κι αυτός τον τοίχο και κατέβηκε γλιστρώντας πάνω στο σκοινί.

– Σσς! άκουσα ομιλίες, του κάνει ο άλλος.

* **μειξοβάβαρο**: με ανάμικτα, ελληνικά και βαρβαρικά, χαρακτηριστικά: πρόκειται για το χάλκινο άγαλμα ελληνιστικής εποχής (2ος αι. π.Χ.), που αναπαριστά ένα άλογο με το μικρό του αναβάτη και βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο * **αναδευότανε**: κουνιόταν * **ιαχή**: κραυγή * **χλιμίντρισε**: αντέδρασε αναστατωμένος (δηλαδή κάνω όπως το άλογο· το ρ. χρησιμοποιείται μεταφορικά) * **μανουβράρισε το γάντζο**: έκανε ελιγμούς με το σιδερένιο αγκίστρι

Η περικεφαλαία γυάλιζε καταγής, δύο βήματα πιο πέρα. Μπροστά στις πασχαλιές απλώνεται μια στενή λουρίδα γιούλια – πρέπει να 'ναι γιούλια τα μουντά* εκείνα φύλλα που κάθονται στο χώμα και κλωσάνε. Πιο κει απ' το χαντάκι ένα σύδεντρο γεμίζει το μάτι και το σταματά.

– Πάμε να φύγομε, του λέει ο Αλέκος.

– Μια στιγμή. Μπορεί να 'ναι και το νερό στ' αυλάκι εκεί κάτω. Άκου...

Στήσανε τ' αυτί τους. Δε φαίνεται ψυχή. Κάποιο κλωνάρι τρίζει – μα κάτι ακόμη αάλεψε, πίσω εκεί, ένα χαρχάλεμα στα φύλλα ή σαν γατίσια περπατησιά.

– Πάμε, του λέει πάλι ο Αλέκος. Μα ο άλλος του κρατούσε το μπράτσο και δεν κουνούσε από τη θέση του.

Πατούσαν σε σαπιόφυλλα. Κάτω από το θόλο της περιπλοκάδας ο μαντρότοιχος ξεφλουδάει, σκεπασμένος εδώ κι εκεί με πράσινους γυαλιστερούς λεκέδες. Άμα τους ξύσεις θα ξεπετάγονταν βέβαια σκουλήκια κι εκατοποδαρούσες. Μπορεί να βρίσκανε χωμένο εκεί κι ένα κολιέ από μαργαριτάρια – εν περιδέραιον μαργαριτών...

Κάνει ψύχρα, ο αέρας είναι υγρός. Κάπου κρύφτηκε ο ήλιος. Οι φωνές αυτωνών έξω φτάνουν παράταιρες και ξαφνικές. Μυρίζει ανακατωμένα χωματίλα και καμένο ξύλο.

Η ώρα περνούσε. Κάθε τόσο τρέχουν κρυάδες πάνω στο κορμί, κάθε φορά πιο σύντομα. Τα γόνατά τους τρεμουλιάζουν. Τι θα γινότανε να 'βαζε τη στριγγλιά του εκείνη και να το 'σκαζε στα πόδια;* Έτσι, για να περάσει το κόψιμο στην κοιλιά κι εκείνο κει το σφίξιμο πιο κάτω. Ή αν... ή αν... ή αν εκεί καταμεσής... «Ποιος γκάινταρος;», θα ρωτούσε ο πρόξενος. «Ποιος τόλμησε;...» Μπορεί να το 'λεγε και γαλλικά, όλοι αυτοί μιλούν και γαλλικά εκτός από τη γλώσσα τους. Καμιά φορά κι εγγλέζικα. «Who dared?»,* μουρμούρισε από μέσα του. «Την πάθαμε!», του κάνει ο Αλέκος.

Πώς δεν το πήραν είδηση νωρίτερα; Σκυμμένο πάνω στην πράσινη λουρίδα, ένα κοριτσόπουλο ανασκαλεύει τα χαμόφυλλα ψάχνοντας φαίνεται για μενεξέδες. Ο ήλιος είχε στρίψει τη γωνιά του σπιτιού κι έπεφτε απλωτός δίπλα στις πασχαλιές. Τα κλωνιά τους λάμπανε κοκκινόμαβα, μενεξεδιά, θαρρείς το χρώμα τούτο έπαιρνε κι η πλεξίδα στην πλάτη της κοπέλας – μιαν απόχρωση μεταλλική, ατσαλένιο και μπρουντζί μαζί, μαβί και κόκκινο. Τα δυο αγόρια κρατούσαν την ανάσα τους κοιτάζοντας από τον καταρράχτη των κλωνιών.

Η μικρή γύρισε το κεφαλάκι της προς τα εκεί, έτσι λοξά, κι έμεινε μια στιγμή προσεχτική και υποψιασμένη.

* μουντά: σκούρα * το 'σκαζε στα πόδια: να έφευγε * Who dared: ποιος τόλμησε;

– ‘Αι! έβγαλε μια φωνή και τινάχτηκε όρθια. Μερικά λουλούδια σκόρπισαν απ’ τα χέρια της. Δάγκωνε τα χείλια της και ζουλούσε με τα δάχτυλα τον καρπό του αλλουνού χεριού.

Ο Αλέκος στριμώχτηκε στον τοίχο. Μα ο άλλος παραμέρισε τα κλωνιά και βγήκε στη φόρα μπροστά στο κοριτσόπουλο.

– Σε κέντρισε μια μέλισσα, της λέει. Δεν είναι τίποτα – στάσου μια στιγμή.

Έσκυψε πάνω στο χώμα κι έφτυσε κάμποσες φορές. Έπειτα το ‘σκαψε με τα δάχτυλα, το ανακάτωσε και πήρε λίγη λάσπη.

– Δώσε μου το χέρι σου. Μη φοβάσαι.

Εκεί, στον καρπό του δεξιού χεριού, από το μέσα μέρος, κάτω από τη χούφτα, το δέρμα φούσκωνε γύρω σ’ ένα κόκκινο σημαδάκι ανάμεσα σε δυο γαλάζιες φλεβίτσες. Της κόλλησε τη λάσπη πάνω στο πρήξιμο. «Αφησέ την ώσπου να ξεραθεί, θα πέσει μοναχή της, ματμαζέλ»,* της κάνει.

Κοίταζε μια το χέρι της και μια το ψηλό αγόρι με τη μεγάλη στοματάρα, που σκούπιζε τα λασπωμένα χέρια του στο πίσω μέρος του πανταλονιού.

– Πώς βρέθηκες εδώ;, τον ρώτησε πασχίζοντας να κάνει αυστηρή την παιδιάτικη ματιά της. Πώς! έχεις και παρέα!, πρόσθεσε, βλέποντας τον Αλέκο να ξεπροβάλει από τα κλωνιά.

Εξέταζε με το μάτι τα χάλια τους, τα γδαρμένα γόνατα του Αλέκου, τα λερωμένα χέρια τους, τα ιδρωμένα μούτρα, τα πανταλόνια του αλλουνού όλο χώματα και σουβάδες.

– Παίζαμε..., άρχισε ο Αλέκος. Nous jouons aux pompiers.*

– Πού ‘ναι η περικεφαλαία σου εσένα;, ρώτησε τον άλλο.

– Εγκώ ντεν έκει περικεφαλαία, της αποκρίθηκε.

Το αίμα της ανέβηκε στο πρόσωπο.

– Πατί με κοροϊδεύεις; Μιλώ πολύ καλά τα ελληνικά.

Τα μιλούσε καθαρά, με ανεπαισθητη ξενική προφορά, μάλλον ένα τσίβδισμα ελαφρό, επειδή δεν άνοιγε τα δόντια της αρκετά.

– Να φωνάξω τον πατέρα μου, να δείτε!, τους φοβέρισε... Σιγά, τους λέει αμέσως, ακούω περπατησιές, ελάτε στην orangerie.*

– Πρόσεχε, κράτα το χέρι σου τεντωμένο, της λέει ο άλλος.

Λυγισμένοι στα δυο, προχώρησαν ίσαμε κάτω από τις πορτοκαλιές. Εκεί μέσα θα μένανε δίχως καμιά ενόχληση. Από το έξω μέρος ένα ψηλό πράσινο καφασωτό τραβούσε κατά μάκρος, στηριγμένο κάθε τόσο σε κολόνες από μάρμαρο λευκό. Σκαρφάλωνε λιγνός ασπάραγγος με αραχνένια φύλλα, είχε φτάσει κιόλα ως τα μισά, κι έβλε-

* **ματμαζέλ**: δεσποινίς * **Nous jouons aux pompiers**: παίζουμε τους πυροσβέστες * **orangerie**: πορτοκαλεώνας

πες τα στριφτά βλαστόκορφα να ψάχνουν λίγο στα τυφλά, για να πιαστούν και ν' ανεβούν το δρόμο τους. Κόκκινα βάζα στην κορφή κάθε κολόνας χύνανε άλλη πρασινάδα: μακριά κλωνιά σαν κέρινα, με κρινοδάχτυλα και ρόδινα νυχάκια – τόσο πολύ σε ξεγελούσε η τρυφερή τους όψη.

Μονάχα που η κάλτσα της μικρής τριφτήκε σ' ένα κλαρί κι έφυγε κάποιος πόντος αφήνοντας μια πιο ανοιχτή γραμμή. «Τώρα θα πάει ως κάτω», είπε κοιτάζοντας περίλυπη τη ζημιά. «Ε, δεν πειράζει!»

Με προθυμία, ο Αλέκος σάλωσε το δάχτυλό του, κι έπειτα, λίγο τρεμουλιαστά –πάντα ωστόσο αδέξιος– το ακούμπησε στην κάλτσα, καταμεσής της γάμπας, εκεί που είχε σταματήσει το κακό, λίγο πιο κάτω από τον ποδόγυρο της φούστας. Έτσι έκανε η αδελφή του σε κάτι τέτοιες κρίσιμες περιστάσεις.

– Ευχαριστώ. Πώς το 'ξερες;... Πείτε μου τώρα τα ονόματά σας.

– Πρώτα οι κυρίες, ladies first, έκανε το άλλο αγόρι με μιαν ιπποτική χειρονομία.

Πώς σε λεν εσένα;

– Μιλάς αγγλικά;, τον ρώτησε.

– Βέβαια, έχω αγγλέζα δασκάλα στο σπίτι. Σε όλα πρώτα οι κυρίες, έτσι δεν είναι το σωστό;

– Μα όχι και στη σύσταση!

– Α, ή όλα ή τίποτα! Ξέρετε, τους λέει βάζοντας τα γέλια, μια φορά είπαν να κρεμάσουν κάποιο αντρόγυνο. Ο δήμιος πιάνει πρώτα τον άντρα, μα εκείνος του δείχνει τη γυναίκα του. «Μην ξεχνάς την εθιμοτυπία, του λέει. Ladies first! Κρέμασε πρώτα τη γυναίκα μου, σε παρακαλώ...»

Το κορίτσι στραβομουτσούνιασε:

– Πολύ ωραία! Τέτοια μαθαίνεις με τη δασκάλα σου; Μπράβο!

– Αυτό μας το διηγήθηκε ο δάσκαλος στο αμερικάνικο σχολείο. Τι τάχα;

– Ο φίλος σου έχει πιο καλή ανατροφή.

Παραμέρισαν κάτι χαμηλά κλωνιά. Πολύ παράξενες ετούτες οι πορτοκαλιές! Ταιριάζανε σε όλες τις εποχές του χρόνου, φορτωμένες πορτοκάλια, εδώ ακόμα πράσινα κι αλλού πιο γινωμένα, και άλλα έτοιμα να πέσουν μοναχά τους από το κλαρί. Και πάλι όλα τα δέντρα είχαν εδώ κι εκεί κλωνιά με άδετα λουλούδια – μην ήρθε κιόλα η άνοιξη; Αλήθεια, πέρασε – α, όχι δα! τώρα μας έρχεται όπου να 'ναι.

– Είσαι μόρτης, πρόσθεσε η μικρή κοιτάζοντάς τον λίγο λοξά.

Ο Αλέκος πήρε ύφος κι έκανε τη σύσταση: – Ο φίλος μου Λοΐζος Τραβεζάνος.

– Πώς;

– Λοΐζος Τραβεζάνος, είπε κι ο ίδιος, ή, αν προτιμάτε, ματμαζέλ, με λένε... μόρτη.

– Λοΐζο Τραβεζάνο;, ψιθύρισε κι εκείνη.

- Εμένα με λένε Αλέξανδρο Κορδάτο. Θα 'χεις ακουστά βέβαια τ' όνομά μου.
- Α, ναι..., έκανε λίγο αφηρημένη.
- Πώς, της λέει. Γνωρίστηκε με την αδελφή του στο τσάι της κυρίας Κονέκτικου.
- Στης κυρίας Κονέκτικου;
- Βέβαια. Δεν τη λένε Τερέζα Μοντεκούκουλι;
- Χα, χα! Μιλάει καλέ για τη μεγάλη μου αδελφή. Εμένα τ' όνομά μου είναι Μόνικα. Έπειτα ρώτησε ζωηρά:
- Όστε λοιπόν δεν είσατε παιδιά του δρόμου;
- Ο Λοΐζος γέλασε: – Τι κρίμα, ε! Αν το 'χεις όρεξη, έλα να παίξομε μαζί, της πρότεινε.
- Αυτό μας έλειπε!
- Σήκωσε λίγο τα μάτια της και τον περιεργάστηκε σα να 'κανε κάποια εκτίμηση. Τι παιδί! Και πρέπει να 'ναι μεγαλύτερός της – ένα χρόνο, ίσως και δυο, θα πέρασε τα δεκαπέντε, ή τόσο πάνω-κάτω.
- Εμένα μ' αρέσουν οι σοβαροί άντρες, του λέει.
- Σου το 'πα έτσι, από ευγένεια. Έχω χίλιες φορές καλύτερα την παρέα των αγοριών!
- Μ' αρέσουν οι σωστοί άντρες.
- Τι ξέρεις από τέτοια;
- Βέβαια δεν ξέρω... Να, έτσι καταλαβαίνω...
- Περπατούσαν με αργό βήμα, μια πάνω, μια κάτω. Ο Αλέκος ακολουθούσε τους δυο άλλους βαδίζοντας στη μέση του δρομάκου, για να μη χτυπάει στα κλωνιά η περικεφαλαία. Η μικρή σταμάτησε για μια στιγμή και σήκωσε το αριστερό της χέρι να κόψει κάποιον ανθισμένο κλώνο. Χμ, να, τώρα θα τους προσφέρει από ένα κομματάκι, έτσι, στρογγυλεύοντας το μπράτσο και υψώνοντας το μικρό της δάχτυλο, για να δείχνει πιο χαριτωμένη τάχα... Εκείνη έχωσε το μουτράκι της μέσα στον ανθό. Τα μάτια της, μεγάλα και κάπως παραξενεμένα, ρεμβάσανε ανάμεσα στα φύλλα του κλωνιού – μια παιδιάτικη ρέμβη, μια ιδέα– και δυο χείλια, λίγο σκασμένα τώρα το χειμώνα, σιγοπαίζανε πάνω στα λευκά λουλούδια. Σα να 'συρε και κάποιες λέξεις ξενικές –ω, καταλάβανε πως είπε dolce,* τόσο πράμα δα!– μ' όλο που πρόφερνε ντόλ che και η φωνή της χασομερούσε στις συλλαβές του τόνου.
- Πφ!, έκανε ο Λοΐζος, ονειρεύεσαι με ορθάνοιχτα μάτια!

Κ. Πολίτης, *Eroica*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

* **dolce**: γλυκό

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Βρείτε τα πρόσωπα που αναφέρονται στο απόσπασμα, αποδίδοντας στο καθένα το ρόλο που του αντιστοιχεί. Εξετάστε επίσης ποιο πρόσωπο αφηγείται και με ποιον τρόπο παρεμβαίνει στην αφήγηση, κάνοντας ειδική αναφορά στα σχετικά σημεία του κειμένου.
- 2 Γιατί παρεμβάλλονται στο κείμενο ξενικές ή εξελληνισμένες εκφράσεις;
- 3 Παρατηρήστε τη συμπεριφορά και τις αντιδράσεις της Μόνικας. Πώς τη χαρακτηρίζετε και γιατί;
- 4 Πώς φέρονται ο Λοΐζος και ο Αλέκος στη Μόνικα; Ποιο από τα δύο παιδιά κινεί περισσότερο το ενδιαφέρον σας και γιατί;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Στον καθημερινό λόγο μας πολλές φορές χρησιμοποιούμε ξενικές εκφράσεις. Συγκεντρώστε τέτοιες εκφράσεις και εξετάστε γιατί συνηθίζουμε να τις χρησιμοποιούμε.
- ◆ Περιγράψτε ένα δικό σας αυτοσχέδιο ομαδικό παιχνίδι σε εξωτερικό χώρο ή ζωγραφίστε μια σκηνή από το εφηβικό παιχνίδι που περιγράφει ο Κ. Πολίτης.

Νίκη Ελευθεριάδη, *Έσπερος Μυτιλήνης*

ΜΕΛΠΩ ΑΞΙΩΤΗ

Η ψυχή του νησιού

Η σκηνή από το αφήγημα Το σπίτι μου (1965) της Μέλπως Αξιώτη διαδραματίζεται στο μεταίχμιο μιας εποχής. Η παλιά Μύκονος χάνεται μαζί με τους ηλικιωμένους κατοίκους της: το νησί αλλάζει φυσιογνωμία, συγκεντρώνει τουρίστες, και οι νέοι του εναρμονίζονται με τις μοντέρνες υλικές αντιλήψεις. Τρία πρόσωπα είναι παρόντα στον «παράλυτο» διάλογο στο απόσπασμα που ακολουθεί: δύο ντόπιοι (ο Γιώργης, ο γέρος) και ο μηχανικός, ο οποίος, αν και Αθηναίος κατασκευαστής οικοδομών, συναισθάνεται την αγωνία των κατοίκων για το νησί τους.

Επήρε να νυχτώνει πια για τα καλά, και τότε στου Γιώργη το σπίτι εμπήκε ο γέρος. Είπανε λοιπόν τα καλησπερίσματα, ο γέρος ήξερε πού είναι η θέση η δική του για να πάει να καθίσει κι εκάθισε. Άσχετο τώρα αν ο τυφλός δεν μπορούσε να το δει, μα με τα χρόνια το μάτι του γέρου είχε στρογγυλέψει και το χρώμα θαρρείς πως εσκούρυνε, ενώ μέσα στο σαλότο* όλα, όλα, είναι όπως ανέκαθεν ήτανε και το φως χαμηλό. Το λόγο έχει ο συγκολλητής.* Ολοφάνερο είναι πως συνεχίζει μόνο για το μηχανικό την αρχισμένη κουβέντα. Ο γέρος όμως απαντά. Ο μηχανικός σκέφτεται. Κι ο διάλογος είναι παράλυτος.

«Όπως λοιπόν σας έλεγα ότι πολλοί με περιμένουν να πεθάνω στην τρύπα μου, βλέπετε όμως! Αργώ».

«Μα δεν έχει δα την ανάγκη σου ο ξένος για να ποθάνεις, ετούτα δεν του χρειάζονται τα πατικωμένα σπίτια μες στη Σκάρπα, που να τα τρώει η θάλασσα μες στις γρασίες. Εκείνος μάτια μου χτίζει τώρα στο μεϊντάνι,* πάνω στην άμμο του γιαλού! Κι αμέ να δεις το θάμασμα, οπού σαν θ' αγοράσει ο ξένος τη γης, εκειδά γύρω ο τόπος μονομιάς ακριβαίνει!»

«Σύμφωνα με τη λογική –συλλογίζεται ο μηχανικός– ο κόσμος αυτός πρέπει να είναι πεθαμένος, σύμφωνα όμως με ό,τι βλέπεις, είναι βέβαιο ότι ζει».

«Τα έχομε όλα έτοιμα στο μπαούλο και τις κόφες,* όπως γίνεται σε νοσοκομείο, που μαζεύουν κάθε μέρα τα κρεβάτια και τυλίγουν σεντόνια».

«Αμέ! Άλλη φορά ο ξενιτεμένος στέκονταν στα πανιά πότε νά 'ρθει η ώρα να γυρίσει στο σπιτικό του, και τώρα σου βαστά τα πράματα δεμένα για να βγει όξω απ' το σπίτι του».

* **σαλότο:** σαλόνι * **συγκολλητής:** ο υπάλληλος που αποκαθιστά τα αρχαία αγάλματα * **μεϊντάνι:** πλάτωμα, ανοιχτός χώρος * **κόφες:** καλάθια

«Κανείς δε θα χρειάζεται, κανένας πια δε θα 'ναι από τούτους. Άλλοι θα κατοικούν εδώ· όπως εγώ. Δε με χρειάζονται πια στο Μουσείο».

«Τώρα για το Μουσείο εφέρανε ένα φύλακα με τα στρατιωτικά. Τη στολή».

«Το βέβαιο είναι πως έρχονται απ' την Αμερική οι ομογενείς, βλέπουν το μέρος που γεννήθηκαν, το βρίσκουν πράγματι πολύ μοντέρνο, θαυμάζουν. Μα τι να γίνει όμως, τι να γίνει!».

«Αμέ! Όσα δεν κάμει ο καιρός τ' αποτελεύει ο άνθρωπος».

«Η ψυχή του νησιού –συλλογίζεται ο μηχανικός– πάει και τρυπώνει σ' ένα χώρο όλο και πιο συμπιεσμένο, που συνεχώς τον φοβερίζουν πως θα τον σκοτώσουν, αυτός όμως διατηρεί τη συμφωνία ανάμεσα στον κάτοικο και την πόλη».

«Και σκέπτομαι κάτι πράγματα... Σε λίγο λέω πως δε θα υπάρχει ούτε ένα παιδί μας να ξέρει το σπίτι όπου έζησε εδώ ένας ποιητής... ο Πάννης ο Γρυπάρης».

«Δε λες που δε θα ξέρουνε τα παιδιά μηδέ το γάιδαρο! Έχουνε τώρα φερμένα τα μηχανικά».

«Και συλλογίζομαι πώς να γίνει, μα πώς να γίνει...»

Εδώ τον κόβει ο γέρος.

«Καλέ πλουτύνανε οι άνθρωποι, αλλάξανε τη φύση τωνε. Τώρα γινήκανε στεριανοί. Στον καιρό μου ο κόσμος ήτανε εδώ θαλασσινός, μες στην αρμύρα μέχρι το λαμό του! Οπού γινήκανε στεριανοί, ξενοδόχοι, πλήθος οι ξενοδόχοι, υπερετούνε τον ξένο βλέπεις, έχουν και τη μπουτίκα,* υπερετούνε και μέσα κει. Ετούτη η μπουτίκα είναι ακόμα το σπίτι σου, μα δεν είναι το σπίτι σου, είναι προορισμένη στην πούληση. Θέλει ο ξένος να πάρει την καρέκλα σου οπού κάθεσαι; εξάπαντος θα τηνε πάρει· θέλει το πιατικό σου, ορίστε το πιατικό σου. Έχει, έχει πράμα μπόλικο, και σαν θα τελειώσει, θα 'ρθει άλλο πράμα, κι όλα, όλα πουλιούνται, όλα, όλα».

«Η Ευρώπη υποταγμένη –θυμήθηκε ο μηχανικός που το είχε διαβάσει για τον Καναδά– από αιώνα σε αιώνα, σε μεταναστεύσεις, σε αποδημίες, σε κύματα περιηγητών, χρωστά μια κάποια επιδεξιότητα σ' αυτές τις συναναστροφές. Το Κεμπέκ,* που ζούσε κατά τα τελευταία χρόνια κάτω απ' τη ματιά του Θεού, ανακαλύπτει ξαφνικά πως βρίσκεται κάτω απ' το βλέμμα του ξένου».

* **μπουτίκα**: μπουτίκ, κατάσταση * **Κεμπέκ**: σημαντικό λιμάνι του Καναδά, πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποιες ιδιομορφίες παρουσιάζει ο διάλογος ανάμεσα στα πρόσωπα και γιατί χαρακτηρίζεται «παράλυτος»;
- 2 Σε ποια σημεία του κειμένου διαφαίνεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των κατοίκων της Μυκόνου και με ποιο άλλο πρότυπο συγκρίνεται;
- 3 Πώς αποτυπώνει η συγγραφέας τους συλλογισμούς του μηχανικού; Ποιες σκέψεις φαίνονται ότι τον απασχολούν;
- 4 Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση του γέρου: «...πλουτύνανε οι άνθρωποι, αλλάξανε τη φύση τωνε»;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ◆ Αν ζείτε σε τουριστικά αναπτυγμένο μέρος, περιγράψτε πώς αλλάζει η φυσιογνωμία του τόπου σας τους καλοκαιρινούς μήνες. Αν στον τόπο που ζείτε δεν υπάρχει τουριστική ανάπτυξη, αναζητήστε τους λόγους που απέτρεψαν την τουριστική αξιοποίησή του. Συζητήστε το θέμα με τους συμμαθητές και τους καθηγητές σας, εξετάζοντας κατά πόσο αυτό ωφέλησε ή έβλαψε τον τόπο σας.

Ν. Λύτρας, Βάρκα με πανί